

Altun, İ. (2022). Hz. Ebû Bekir. 3. Basım. İstanbul: Ravza Yayınları.

Erol YAPRAKDAL*

E-mail: erolyaprakdal@hotmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1683-3037>

Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali ile Münasebetleri Ekseninde Hz. Ebû Bekir adlı kitap, İsmail Altun tarafından yazılmıştır. Kitabın birinci baskısı 2013'te, ikinci baskısı 2019'da yapılmıştır. Ravza Yayınları tarafından 2022'de İstanbul'da üçüncü baskısı gerçekleştirilmiştir. Kitap, giriş, üç bölüm, genel değerlendirme ve sonuç kısımlarından oluşmakta ve toplamda 256 sayfadır.

Takdim bölümü (ss. 11-12), Mustafa Ağırman tarafından kaleme alınmıştır. Ağırman kitabı birkaç kez okuduğunu ve ziyadesiyle müstefit olduğunu belirtmektedir. Özellikle, günümüz İslam Dünyası'nda ortaya çıkan siyasi olayların tarihî arka planına dair bilgi sahibi olmak isteyen okuyuculara kitabı tavsiye etmektedir.

Yazar, önsözde (ss. 13-15) Hz. Peygamber'in vefatının ardından yaşanan bazı üzücü olayların günümüzdeki yansımalarının olduğunu ve bu durumu anlamak için o dönemin analizinin yapılması gerektiğini belirtiyor. Hz. Ebû Bekir'in halifelik dönemini mercek altına alan yazar halifenin Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali ile olan ilişkilerini akademik bir çerçevede incelediğini aktarıyor. Zira bu dönemde vuku bulan olayların sadece müsteşriklerin istismarına konu olmadığını birtakım Müslümanların arasında siyasi ve fikri ayrılıklara neden olduğunu ifade ediyor. Bu noktadan hareketle günümüzde İslam Dünyasında tartışılan bazı sorunları dile getirerek çalışmanın çerçevesini belirlerken, kitabın ilk dönem anlaşmazlıkları hakkında konuşmak isteyen araştırmacılara da ışık tutacağını ifade ediyor.

Giriş bölümünde (ss. 16-20), Hulefâ-yi Râşidîn'in İslamiyet'in doğuşunda olduğu gibi yayılışındaki öncülük ve gayretleri anlatılmaktadır. Bizans İmparatorluğu ile mücadele, Sasani İmparatorluğu'nun yıkılışı, Kur'an-ı Kerim'in Mushaf haline getirilmesi gibi önemli icraatlar aktarılmıştır. Ayrıca, Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan ihtilaflarda onların ortaya koyduğu çözüm önerilerinin sonraki dönemlere de referans kaynağı olduğu belirtilmektedir.

Hz. Ali'nin diğer halifelerle olan ilişkilerini ele alan birkaç akademik çalışma dışında, ilk üç halifenin birbirleriyle olan ilişkileri hakkında çalışmalara tesadüf edilmediği belirtilmiştir.

* Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı.

Bu nedenle, bu konudaki boşluğu doldurmak için böyle bir çalışmanın gerekli olduğu vurgulanmıştır. Yöntem olarak, Hz. Ebû Bekir'in dönemindeki siyasi olayları kronolojik olarak ele almak yerine, o dönemde meydana gelen olayların diğer üç halifeye olan etkileri üzerinde durulacağı belirtilmiştir. Çalışmada çoğunlukla Sünnî kaynaklara başvurulacağı ancak gerektiğinde Şîa'nın eleştirilerine de yer verileceği aktarılmıştır.

Birinci Bölüm (ss. 21-109), Hz. Ebû Bekir'in Hz. Ömer ile olan ilişkilerine ayrılmıştır. Bu bölümde Siyasi ve İdari, Hukukî, İktisadî, Beşerî ve Sosyal Münasebetler başlıkları ele alınmıştır. Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer arasındaki en bariz ilişki kuşkusuz Sakîfetü Benî Sâide'deki halifelik tartışması sırasında gerçekleşmiştir. Hz. Ömer'in etkileyici konuşması ve Hz. Ebû Bekir hakkındaki olumlu görüşleri, oradaki sahabenin kararını etkilemiş ve ona biat edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Üsâme'nin hem komutanlığı hem de ordusunun sefere çıkması konusunda Hz. Ömer'in Hz. Ebû Bekir'le farklı düşündüğü, ancak halifeyi bu konuda ikna edemediği belirtilmiştir. Hz. Ömer'in halifeye bir sözcü gibi gönderilmesi iki isim arasındaki samimi ilişkiyle açıklanmıştır. Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Ömer'in kendisine danışmanlık etmesi için Üsâme'den izin istemesi ve sonraki süreçte görüşlerine sık sık başvurması bu duruma örnek olarak gösterilmiştir.

Zekât vermeyenlerle mücadele konusunda Hz. Ömer'in başlangıçta Hz. Ebû Bekir'le farklı düşündüğü ancak Hz. Ebû Bekir'in hatırlattığı bir hadis üzerine ona hak vererek destek olduğu belirtilmiştir. Hz. Ebû Bekir'in bu mücadelesi altı maddede ele alınmıştır. Bu olay, meşru bir devlete başkaldırı olarak değerlendirilmiş ve Hz. Peygamber'in uygulamaları ışığında taviz verilmeden mücadele edildiği aktarılmıştır.

Bu bölümde Hz. Ömer'in Hz. Ebû Bekir'e birçok konuda tavsiye, telkin ve istişareleri ele alınmıştır. Bu konular arasında Kur'an-ı Kerim'in Mushaf haline getirilmesi, Bizans'a karşı düzenlenen seferler, fetih hareketleri, müellefe-i kulûb'a zekât ve ganimetlerden pay verilmesi, Hâlid b. Saîd'in komutanlığı, Hâlid b. Velîd'in azli, halifeye maaş bağlanması ve Beytümâl gelirlerinin taksimi gibi önemli konular ele alınmıştır.

Bu bölümde, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in ittifak ettikleri birçok konu aktarılmıştır. İki sahâbînin hemfikir olduğu konular, İslam tarihinde önemli yer tutar. Ancak, her iki sahâbînin farklı görüşlere sahip olduğu konular da vardır. Bu görüş ayrılıkları, genellikle istişareler yoluyla çözümlenmiştir. Bu durum, her iki sahâbînin toplumun çıkarlarını gözetme ve adaleti sağlama konusunda ortak bir zemin bulduklarını göstermektedir. Bu bölüm, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in liderlik anlayışlarının ve İslam tarihindeki rollerinin kapsamlı bir incelemesini sunmaktadır.

İkinci bölümde (ss. 111-128), Hz. Ebû Bekir'in Hz. Osman ile olan ilişkileri ele alınmıştır. Bu bölüm hem birinci bölüme hem de üçüncü bölüme kıyasla daha az hacimlidir. Yazar, bunu Hz. Osman'ın karakteriyle açıklamaktadır. Zira Hz. Osman, doğası gereği sakin ve yumuşak bir kişiliğe sahip olduğu için, bu dönemde çok fazla ön plana çıkmamıştır. Ancak, Hz.

Ömer'in aktif bir kişilik olması ve Hz. Ali'nin Hz. Ebû Bekir ile tartışma konusu edilen bazı ilişkileri, diğer iki bölümün daha hacimli olmasına neden olmuştur.

Bu bölümde, Hz. Osman'ın kabilesiyle birlikte Hz. Ebû Bekir'e itirazsız biat ettiği, Hz. Ali'nin Hz. Ebû Bekir'e biat etmesinde aktif rol oynadığı, Üsâme ordusu ve zekât vermeyenlerle mücadelede diğer sahabîlerle aynı görüşte olduğu, Kur'an-ı Kerim'in kitaplaştırılması sürecinde görev alan heyette yer aldığı, halifeye danışmanlık yaptığı, halife hacca gittiğinde onun yerine vekil olarak atandığı, devlet katipliği görevini üstlendiği ve Hz. Ömer'in halife adayı olarak tayin edilmesinde Hz. Ebû Bekir'e tam destek verdiği belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde (ss. 129-232), İslam tarihinde en çok tartışılan konulardan biri olan Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali'nin ilişkileri ele alınmıştır. Bu konu hem Sünni hem de Şii cenahta tartışılmaktadır. Yazar, Ebû Bekir ile Hz. Ali arasındaki ilişkileri ve bu ilişkilerin tarihsel arka planını deşifre ederek analiz yapmayı hedeflemiştir. Bunun için Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali arasındaki ilişkileri ele almadan önce, Şii'lerin hilafet konusundaki tezleri ve iddiaları detaylı bir şekilde incelemiştir. Böylelikle iki sahabî arasındaki ilişkilerin daha geniş bir bağlamda anlaşılmasını ve İslam toplumunda bu konunun neden bu kadar tartışıldığını ortaya koymaya gayret etmiştir.

İslam tarihinin ilk dönem siyasi olayları arasında, Hz. Ali'nin Hz. Ebû Bekir'e ne zaman biat ettiği konusu önemli bir tartışma konusudur. Konuyla ilgili hem lehte hem de aleyhte olan rivayetler detaylı bir şekilde incelenmiş ve bu zengin veriler üzerinden dikkate değer değerlendirmeler ve çıkarımlar yapılmıştır. Bu konunun detaylı bir şekilde ele alınması ve irdelenmesi, tarihi gerçeklerin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacağı muhakkaktır.

Hz. Ali'nin Hz. Ebû Bekir'e halifeliğinin ilk günlerinde biat ettiği yönündeki rivayetler kritik edilerek tercih edilmiştir. Hz. Abbas, Ebû Süfyan ve Zübeyr b. Avvam gibi önde gelen sahabîler ve Hz. Ali'nin kendi kabilesi, onu halifelik için öne çıkarmaya çalışmaları Hz. Ali tarafından sonuçsuz bırakıldığı belirtilmiştir. Ayrıca, Hz. Ali ve Hz. Ebû Bekir'in birbirlerinin faziletleri hakkında söyledikleri sözler de aktarılmıştır. Şîa'nın öne sürdüğü deliller, mantıklı izahlarla çürütülmeye çalışılmıştır. Bu bölümde öne sürülen argümanlar, bu konudaki birçok sorunun cevabının bulunmasına fırsat vermektedir.

Hz. Ali'nin Ridde savaşlarında halifeyi desteklediği, askeri seferlere katıldığı, Kur'an-ı Kerim'in Mushaf haline getirilmesinde rol oynadığı, istişare heyetinde yer aldığı ve Hz. Ömer'in halife olarak atanmasına mizacından ötürü başlangıçta müteredid davranmış olsa da sonrasında bu kararı desteklediği belirtilmiştir. Bu durumlar, iki sahabînin ittifak halinde hareket ettiklerine dair örnekler olarak sunulmuştur.

Fedek arazileri konusunda Şîi'lerin iddiaları ele alınmış ve Hz. Ebû Bekir'in kararının isabetli olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, humus dağıtma görevinin Hz. Ali'den alınmadığı ifade edilmiştir. Hz. Ebû Bekir'in Hz. Fatma'yı ziyaret ettiği, vefatında cenaze işleriyle ilgilendiği

ve cenaze namazını kıldığı aktarılmıştır. Hz. Ebû Bekir'in vefatında Hz. Ali'nin çok üzüldüğü, bu durumun Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ali arasındaki iyi ilişkiye örnek olarak gösterilmiştir. Bu bilgiler, iki sahabînin birbirlerine olan saygısı ve iş birliği olarak yansıtılmıştır.

Genel Değerlendirme bölümü (ss. 233-244), kitabın geniş bir özeti olarak kabul edilebilir. Bu bölümde, Hz. Peygamber'in vefatı sonrası Hz. Ömer'in derin üzüntüsü, Hz. Ebû Bekir'in duruma müdahalesi, Hz. Ömer'in Hz. Ebû Bekir'in halife seçilmesindeki rolü, Üsame ordusunun sefere çıkarılması kararı, Kur'an-ı Kerim'in Mushaf haline getirilmesi, istişare heyetinin kurulması, Hz. Ömer'in halife tayin edilmesi, Hz. Osman ile olan ilişkiler, Hz. Ali'nin biat meselesi, Fedek arazileri konusu, Hz. Fatma'nın kırgınlığı ve defin işlemleri, cenaze namazının kimin tarafından kıldırıldığı ve Hz. Ali'nin Hz. Ebû Bekir'in faziletleri hakkındaki beyanları ele alınmıştır. Ayrıca, Şîa'nın zorlama iddiaları ve bu iddialara verilen cevaplar da incelenmiştir.

Sonuç bölümünde (ss. 245-247), Hz. Ebû Bekir'in Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali ile dostane ilişkiler kurduğu belirtilmiştir.

Sonuç olarak Râşid Halifeler'in birbirleriyle olan ilişkileri üzerine yapılan bu çalışma, rivayetlerin detaylı bir analizini sunmakta ve bu analizi eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmektedir. Bu yaklaşım aynı zamanda çalışmanın özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Çalışma, alanındaki diğer eserlerden farklı bir yol izleyerek, konuyu daha derinlemesine ele almakta ve bu nedenle ön plana çıkmaktadır. Bu özgün ve detaylı analiz, Râşid Halifeler'in birbirleriyle olan ilişkilerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Kitapta, Hz. Ebû Bekir'in halifeliği dönemi, kronolojik bir sıralama yerine, selefleriyle olan ilişkileri bağlamında ve döneminin önemli olayları üzerinden incelenmiştir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra Müslümanların yaşadığı şok ve sonrasında gerçekleşen olaylar hem Hz. Ebû Bekir'in hem de istişare heyetindeki kurmaylarının meselelerin çözümünde oynadıkları aktif rol, önemli bir referans kaynağıdır. İslam tarihinin ilk döneminde yaşanan bu olaylar, sadece o döneme ait olmayıp, günümüzde yaşanan birçok problemin altında yatan sebepleri oluşturmaktadır. Bu nedenle, bu olayların doğru bir şekilde analiz edilmesi ve bu doğrultuda hareket edilmesi önemlidir. Yazar, bu amaçla hareket ederek, önemli birçok değerlendirme ve tespitte bulunmuştur. Kitabın zengin kaynakçası, alanla ilgilenenlere değerli veriler sunmaktadır. Ayrıca, eser akademik bir ciddiyetle ortaya konulmuş olsa da sade ve akıcı üslubuyla genel okuyucu kitlesine hitap etmektedir.